

РОЛЬ СВІТОВОГО БАНКУ ТА ІНШИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ

**НІЖИНСЬКА Ірина Сергіївна - кандидат юридичних наук, професор
кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ**

Научная статья посвящена комплексному изучению роли Всемирного Банка и других международных организаций в защите интересов общества и государства от противоправных посягательств, ведению борьбы с организованной преступностью и коррупцией с учетом норм международного права.

Ключові слова: *Світовий Банк, корупція, корупційні правопорушення, протидія корупції, міжнародні організації*

Актуальність теми

Корупція є складним соціальним, політичним та економічним явищем, яке зачіпає всі країни. Корупція підриває демократичні інститути, сповільнює економічний розвиток і дестабілізує діяльність урядів. Корупція завдає удару по основах демократичних інститутів, спотворюючи виборчі процеси, перекручуючи поняття верховенства права і створюючи бюрократичну трясовину з єдиною метою вимагання хабарів. Економічний розвиток застигає, оскільки через корупцію іноземні інвестори втрачають інтерес до здійснення прямих інвестицій, і малий бізнес у середині країни найчастіше виявляється не в змозі зробити необхідні «початкові вкладення».

Аналіз останніх досліджень

Слід зазначити, що окремі теоретичні та практичні аспекти боротьби з корупцією представлені у працях таких вчених, як: Астаф'єв Л., Багрій-Шахматов Л., Буроменський М., Вогульський С., Гайдук А., Глад-

кіх В., Гаухман Л., Делл Дж., Демінг С., Джордж Б., Дольова А., Дудоров О., Заброда Д., Зеленецький В., Кальман О., Камлик М., Карпович О., Лейсі К., Лунєєв В., Мельник М., Невмержицький Є., Сарасоро Х., Сентуріан Дж., Хайман Ф., Шабалін В. та ін.

Метою статті є виявлення особливостей становлення та функціонування правового механізму протидії корупції на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу

До середини дев'яностих років Світовий Банк не мав можливості надавати допомогу в боротьбі з корупцією, оскільки вона вважалася проблемою чисто внутрішньополітичною. Більше того, до середини дев'яностих років діяли правила, що обмежували вживання самого слова «корупція» (замість нього використовувалися різні евфемізми). Однак, після того, як Президентом Світового Банку став Джеймс Вулфенсон і з'явилися нові дані, що свідчать про те, наскільки серйозно корупція перешкоджає розвитку, ситуація змінилася і, починаючи з 1997 року, Світовий Банк відіграє значну роль у боротьбі з нею [1].

Як зазначає Сюзанна Річ Фолсом, Директор Департаменту з боротьби з шахрайством, корупцією та корпоративними порушеннями, «корупція чинить руйнівну дію на здатність урядів належним чином функціонувати; на здатність приватного сектора

рости і забезпечувати зайнятість; на здатність і енергію людей продуктивно створювати додану вартість; нарешті, на здатність суспільства долати бідність. Світовий банк і Департамент по боротьбі з шахрайством, корупцією та корпоративними порушеннями повинні, як і раніше, робити все можливе для того, щоб кошти, довірені акціонерами нашої організації, використовувалися в належних цілях» [2].

У березні 2007 року Радою директорів одноголосно схвалено Стратегію групи організацій Світового банку, яка спрямована на розширення масштабів сприяння країнам-клієнтам у вдосконаленні державного управління та боротьби з корупцією. У грудні 2007 року був оприлюднений план реалізації Стратегії та створено Раду з питань вдосконалення державного управління та боротьби з корупцією.

Стратегія закликає до дій за чотирма найважливішими напрямками: підтримка належного управління та боротьби з корупцією на рівні держав; попередження корупції в проектах, фінансованих Банком; посилення ролі приватного сектора у заходах щодо удосконалення управління та боротьби з корупцією, здійснюваних у державному секторі, а також підтримка глобальних зусиль по скороченню масштабів корупції. У глобальному масштабі Банк є провідним донором, що надає підтримку підвищенню ефективності управління державним сектором. У 2008 фінансовому році Банк направив на підтримку вдосконалення державного управління 4,7 млрд. доларів США, включаючи 4,4 млрд. дол. США на вдосконалення управління державним сектором, і 304 млн. доларів США на зміцнення верховенства закону. Це склало - 19 відсотків від загального обсягу наданих Банком кредитних ресурсів [3].

У 2001 році у складі Світового банку був створений Департамент по боротьбі з корупцією, шахрайством та корпоративними порушеннями (ІНТ) в якості незалежного слідчого підрозділу. Цей департамент проводить розслідування за звинуваченнями в шахрайстві і корупції в рамках фінансованих Банком проектів, а також за звинуваченнями у порушеннях, що допус-

каються співробітниками установи, і надає свої висновки керівництву Банку, зокрема, керівникам регіональних департаментів, Президенту та Комітету з санкцій (якщо порушення допущені юридичними та фізичними особами, що співпрацюють з Банком) та Віце-президенту по роботі з кадрами (якщо порушення допущені співробітниками Банку) для вжиття відповідних заходів. При необхідності Департамент також повідомляє про результати своїх розслідувань владі відповідної держави-члена в тих випадках, коли в ході розслідування виявляються факти, які можуть свідчити про те, що були порушені закони даної держави.

Головним завданням Департаменту по боротьбі з корупцією, шахрайством та корпоративними порушеннями є розслідування повідомлень про шахрайство і корупцію в рамках проектів Банку, а також повідомлень про неетичну поведінку співробітників, у тому числі про випадки шахрайства і корупції з їхнього боку, але не обмежуючись лише цим. Проте, у даний час Банк працює над досягненням більш ефективного балансу між своїми реактивними і превентивними заходами. У нещодавно схваленій Стратегії в галузі управління та боротьби з корупцією Банку Департаменту було доручено надавати більш широкі консультації, інструкції та рекомендації з питань зменшення ризиків у рамках майбутніх кредитних операцій.

У 2007 фінансовому році Департамент запровадив нову Програму добровільного розкриття інформації (ПДРІ). ПДРІ надає можливість компаніям, які беруть участь у контрактах на реалізацію проектів Банку, відмовитися від корупційної практики, добровільно розкрити всю інформацію про неетичну поведінку, яка підпадає під санкції Банку; прийняти програму дотримання вимог, у рамках якої Відповідальний спостерігач протягом трьох років веде моніторинг виконання вимог, і уникнути публічного відкликання ліцензії за розкриття інформації про минулі порушення. Компанія користується конфіденційністю в обмін на повну і активну співпрацю [3].

Іншим проактивним діагностичним інструментом, використовуваним Депар-

таментом, є Детальний огляд реалізації (ДОР). Проведений у співпраці з представництвами в країнах, ДОР використовується для аналізу фінансованих Банком проектів з точки зору порушень або вказівок на можливі порушення у формі шахрайства, змови і корупції у процесі здійснення закупівель, виділення коштів та управління контрактами або на стадії реалізації проектів. Спираючись на досвід, накопичений при проведенні ДОР, починаючи з 2002 року, Банк і відповідні країни визначили заходи для виправлення ситуації з метою скорочення числа випадків шахрайства і корупції в рамках фінансованих Банком проектів [4].

У 2008 фінансовому році незалежна газета на чолі з колишнім головою Федеральної резервної системи США Пол Волкер проаналізували роботу ІНТ у контексті стратегії Групи організацій Світового Банку щодо вдосконалення державного управління та боротьби з корупцією і підтвердила, що Департамент повинен відігравати ключову роль у цій роботі. У січні 2008 року Банк оголосив про намір реалізувати рекомендації комісії Волкера. У їх числі - створення незалежної консультативної ради, до складу якої повинні увійти міжнародні експерти в галузі боротьби з корупцією. Ця рада покликана забезпечити незалежність Департаменту та підвищити його підзвітність. Крім того, було рекомендовано створити спеціальне консультативно-профілактичний організаційний підрозділ, покликаний сприяти запобіганню випадків шахрайства і корупції в рамках фінансованих Банком проектів [5].

У відповідності з духом належного корпоративного управління і в інтересах його забезпечення члени вищого керівництва Групи організацій Світового Банку дали дозвіл на публікацію резюме поданих ними у 2008 році річних декларацій про фінансові інтереси та операції за 2007 рік. Члени вищого керівництва Банку зобов'язалися розкривати цю інформацію, виходячи з того, що цей крок продемонструє зацікавленим сторонам, що при виконанні своїх службових обов'язків вони вільні від будь-якого реального або передбачуваного впливу будь-яких неналежних

факторів, пов'язаних з їх особистою зацікавленістю

Таким чином, Світовий Банк, приділяючи значну увагу проблемі корупції та базуючись на власних дослідженнях, заявив про необхідність розглядати корупцію як «симптом фундаментальних проблем держави», а не як основний або єдиний чинник, що визначає «хвороби суспільства». Крім того, створивши глобальну базу даних про існуючі у світі моделі управління, Світовий Банк отримав систематизоване уявлення про масштаби корупції та шляхи, якими вона сприяє бідності, нерівності і низькому рівню економічного розвитку, у зв'язку з чим розробив програму ключових реформ, необхідних для вдосконалення державного управління і боротьби з корупцією.

Як зазначає д-р Д. Кауфман, «очевидно, що, з точки зору розвитку, боротьба з корупцією та сумлінне управління приносять величезний дивіденд, здатний досягати близько 400%: країни, що домагаються навіть скромного успіху в контролі за корупцією, у довгостроковій перспективі можуть розраховувати на вчетверо більший приріст доходу громадян і аналогічний прогрес у зниженні рівня дитячої смертності та неписьменності [6].

Коллективна відповідальність передбачає співпрацю транснаціональних корпорацій, вітчизняного приватного сектора та міжнародних організацій з національними урядами та лідерами, зацікавленими в поліпшенні державного управління. У свій час, Генеральний секретар ООН Кофі Аннан стверджував, що «вміле керівництво є, можливо, єдиним найбільш важливим фактором викорінення бідності і сприяння розвитку», а значить і протидії корупції [7].

Для завершення загальної картини розглянемо ще деякі міжнародні ініціативи, що встановлюють мінімальні стандарти для країн-членів.

Незважаючи на відмінність застосовуваних методів, мета Конвенцій Ради Європи досить схожа з цілями Міжамериканській Конвенції по боротьбі з корупцією Організації Американських Держав (ОАД) 1996 року. Це регіональна угода (підписана більшістю членів ОАД, включаючи США)

відкрита для приєднання до неї держав, які не є членами ОАД. Вона вимагає, щоб держави-члени вживали заходів як проти руйнівних дій корупції на територіях, підпорядкованих їх конституціям, так і дій, скоєних їх співвітчизниками і резидентами за кордоном. Згідно з угодою корупційні дії визнаються поза законом незалежно від активної (пропозиція або надання будь-якого грошового еквівалента або іншого прибутку державній посадовій особі в обмін на будь-які дії або бездіяльність при здійсненні державних функцій) або пасивної (клопотання або прийняття урядовою посадовою особою такого ж еквівалента або прибутку в тих же самих цілях) форми корупції. У поняття корупції входить і шахрайське використання або приховування власності, отриманої в результаті вищезазначених дій, будь-яка форма участі в таких діях у формі посередництва або спроби до посередництва, а також будь-які інші дії, які держави-сторони Конвенції погодяться підпорядкувати дії Конвенції [8]. Угода відхиляється від традиційних підходів, вводячи поняття «незаконне збагачення» при настанні кримінальної відповідальності замість обов'язку пояснити будь-яке раптове значне збільшення (у співвідношенні із законно отриманими доходами) активів державної посадової особи [9]. (Застереження, зроблене США при підписанні Конвенції, пояснюється невідповідністю даної вимоги із захистом права не свідчити проти себе, передбаченого Конституцією США.) Цей інструмент є компромісним рішенням латиноамериканських держав, зацікавлених у здійсненні взаємодопомоги та видачі злочинців, і північноамериканських держав з їхньою програмою криміналізації хабарництва у сфері міжнародної комерції.

На додаток до вимоги розглядати вищезгадані корупційні дії як злочин і поданням юрисдикційної підстави для відповідних дій держави (включаючи можливе екстериторіальне застосування законів про хабарництво) Конвенція передбачає і надання взаємної допомоги органами держав-учасниць Конвенції у розслідуванні та судовому переслідуванні корупційних дій, а також у розшуку та накладенні арешту

на отримані доходи. Конвенція забороняє державам-учасницям посилалися на банківську таємницю як на підставу для відмови у наданні такої допомоги. Статут Північноамериканського банку розвитку, створеного в рамках Північноатлантичної зони вільної торгівлі (НАФТА), вимагає від компаній, що бажають отримати позики з цього Банку, свідчення того, що вони не були замішані в хабарництві, і заяви про те, що до них не було пред'явлено звинувачення в отриманні або наданні хабара протягом п'яти останніх років [8].

Розглянута Конвенція ОАД вже підписана, але ще не набула чинності. Деякі заходи, запропоновані угодою, поки не забезпечені механізмом реалізації. Разом із тим ОАД у даний час розробляє більш великий комплекс заходів щодо боротьби з корупцією, включаючи також заходи не кримінально-правового характеру. Зовсім недавно Світовою організацією торгівлі (СОТ) було підготовлено Угоду про державні поставки, що стосується придбання товарів і послуг, включаючи виконання робіт державного підряду і надання послуг громадського користування, з метою забезпечити умови відкритості та прозорості міжнародному співробітництву в галузі постачання. Тільки 24 члени СОТ є учасниками угоди 1994 року, яка набрала чинності в січні 1996 року, однак на рівні зустрічей міністрів у рамках СОТ у грудні 1996 року була досягнута угода провести переговори про проміжні заходи в цій галузі щодо забезпечення прозорості, відкритості та дотриманню належних процедур державних поставок, поки Угода 1994 не отримає широкого визнання [8]. Була створена Робоча група щодо забезпечення прозорості державних поставок, щоб полегшити ведення переговорів з питань укладення тимчасової угоди.

У висновку відзначимо, що Міжнародна торгова палата (МТП) в 1996 році прийняла на менш формальному рівні нову редакцію своїх Правил поведінки 1977 року, які представляють собою звід юридично не обов'язкових правил етики ділової поведінки. Оскільки ці правила закликають організації міжнародного публічного пра-

АНОТАЦІЯ

Наукова стаття присвячена комплексно-му вивченню ролі Світового Банку та інших міжнародних організацій у захисті інтересів суспільства і держав від протиправних посягань, веденню боротьби із організованою злочинністю і корупцією з урахуванням норм міжнародного права.

SUMMARY

Scientific article is devoted to a comprehensive study of the role of the World Bank and other international organizations in the protection of the public interest and against unlawful encroachments, conducting the fight against organized crime and corruption in accordance with international law.

ва типу Світового Банку вживати заходів по боротьбі з корупцією, вони в основному звернені до учасників корпорацій і стосуються їхньої поведінки.

Література

1. Всемирный Банк продолжает лидировать в борьбе с коррупцией, как следует из доклада. Информационный бюллетень №:2007/213/INT <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTRUSSIANHOME/EXTTOPICSINRUS/EXTGOVANTICORRUS/0,,contentMDK:21205162~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:3723193,00.html>

2. Звіт Світового банку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTRUSSIANHOME/NEWSRUSSIAN/0,,contentMDK:21359953~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:1081472,00.html>

3. Див.: Удосконалення державного управління та скорочення масштабів корупції. Світовий Банк. С. 21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://siteresources.worldbank.org/EXTANREP2K8/Resources/5164353-1222371156065/Russian.pdf>

4. Звіт Світового банку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTRUSSIANHOME/NEWSRUSSIAN/0,,contentMDK:21359953~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:1081472,00.html>

web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTRUSSIANHOME/NEWSRUSSIAN/0,,contentMDK:21359953~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:1081472,00.html

5. Див.: Ініціатива по забезпеченню повернення викрадених активів. Світовий Банк, звіт 2008 року. С. 22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://siteresources.worldbank.org/EXTANREP2K8/Resources/5164353-1222371156065/Russian.pdf>

6. Кауфман Д. Боротьба з корупцією в розширеному контексті розвитку і управління. Матеріали міжнародної конференції 9-11 вересня 2003 року в Меріді (Юкатан, Мексика). Інститут Світового Банку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.worldbank.org/wbi/governance/pdf/merida_wbstatement-r.pdf

7. Global Corruption Report 2003. Transparency International. <http://www.globalcorruptionreport.org>

8. Шихата И. Борьба с коррупцией требует от руководства страны высоких моральных стандартов. Чистые руки. 1999. № 2.- С. 38.

9. Марк Піт. Міжнародні заходи по боротьбі з корупцією. Базель, 12 серпня -1999. - С. 5.